

גליון

דבר הכהן

שאלות המצויות

בדיני ערב פסח

שחל להיות בשבת

בעזרת החונן לאדם דעת

דוב הכהן בן לאמו"ר הגה"צ ר' גמליאל שלי"א רבינוביץ [ראפפורט]

מו"צ בהעדה החרדית

מח"ס דבר הכהן על שו"ע או"ח ויור"ד

בית שמש יצ"ו

שנת תשפ"א לפ"ק

© כל הזכויות שמורות

אפשר להשיג הקונטרס

בבית שמש

משפחת רבינוביץ

מצפה רש"פ 7 בית שמש

טל' 02-99-10-326

נדפס בארץ ישראל
PRINTED IN E. ISRAEL

שאלות המצויות בדיני ערב פסח שחל להיות בשבת

דינים השייכים לעוקר באמצע הסעודה לביתו,
כדי להמשיך לאכול מאכלי פסח

א] קיי"ל להלכה דדברים הבאים לאחר הסעודה קודם
ברכת המזון, מברך לפנייהם ולאחריהם, האם כהיום
נוהג דין זה.

תשובה: נחלקו הפוסקים בזה, ודעת המשנ"ב להחמיר באופן
שהדרך לסלק השולחנות אחר גמר אכילת פת, די"ל
דמעתי נחשב כלאחר הסעודה, דיצטרכו לברך על כל
הדברים לפנייהם ולאחריהם (א).

מקורות והערות

(א) עיין בשו"ע סימן קע"ז סעיף ב',
דברים הבאים לאחר הסעודה קודם
ברכת המזון, שהיה מנהג בימי חכמי
הגמרא, שבסוף הסעודה היו מושכים
ידיהם מן הפת ומסירים אותו, וקובעים
עצמם לאכול פירות ולשתות, כל מה
שמביאים אז לפנייהם, בין דברים הבאים
מחמת הסעודה, בין דברים הבאים שלא
מחמת הסעודה, טעונים ברכה בין

והנה הא דמבואר בשו"ע בדברים
הבאים לאחר הסעודה, צריך ברכה
בין לפנייהם בין לאחריהם, קאי גם על

[ב] מה הדין בסעודת הנישואין, דהדרך לסלק השולחנות שאכלו עליו, ומכינים שולחן אחד בצד

מקורות והערות

אברהם שמבאר הטעם די"ל דהיום לא שייך דין זה, משום דדוקא בימיהם שהיו נוהגים לעקור השולחנות קודם ברכה"מ, וע"כ נראה כסעודה אחרת, אבל אנו שאין מסלקים השולחן, א"כ אע"פ שסיימו מלאכול, כ"ז שלא ברכו כתוך הסעודה דיינין ליה עכ"ד.

ועיין בביאה"ל (ד"ה שאין) שהביא מחלוקת הפוסקים הנ"ל, דדעת הטור והלבוש דבסעודות גדולות שרגילין למשוך ידיהם מן הפת ולערוך השולחן במיני פירות וגם לשתות, שייך דין זה וצריך לברך עליהם לפני ולאחריה, ודעת הב"ח והמג"א והא"ר דדוקא בימיהם שהיו מסלקין השולחנות קודם בהמ"ז וע"כ נראה כסעודה אחרת, אבל אנו שאין אנו מסלקין השולחן, א"כ אע"פ שסיימו מלאכול ואין דעתן לאכול פת, מ"מ כ"ז שלא ברכו ככתוך הסעודה דמיא, ועיי"ש שהביא בשם החיי אדם דכן המנהג, ועכ"פ נראה דעת המשנ"ב דבאופן שהדרך לסלק השולחנות, שייך עדיין האי דינא דדברים הבאים לאחר הסעודה שצריך לברך לפנייהם ולאחריהם.

דברים הבאים מחמת הסעודה, עיין בביאה"ל (ד"ה שאין) שהביא בזה מחלוקת הראשונים, דדעת הרשב"א דעל דברים הבאים מחמת הסעודה אין צריך לברך, אפילו אם באים לאחר הסעודה, כיון דהם עצמם עיקר סעודה הם שבאים להשביע, ולשיטתו כל הדין דלאחר הסעודה, קאי רק על הדברים שלא מחמת הסעודה, שיצטרך לברך גם לאחריה, ועיין בביאה"ל שסמך על דברי הרשב"א באופנים מסוימים, ואכ"מ

ועיין בטור וב"י דמבואר מדבריהם דאע"פ שכתבו הפוסקים דדין זה אינו מצוי בזמננו היינו בסתם סעודות דידן, אבל בסעודות גדולות כן מצוי, וכיון שרגילים לסלק הפת מעל השולחן וכו', ודאי שטעונים ברכה לפנייהם ולאחריהם, אולם בשו"ע השמיט הדין דבסעודות גדולות שייך הך דינא דלאחר הסעודה, ועיין במג"א (סק"ז) שהביא דעת הלבוש שסובר כדעת הטור דגם בזמננו שייך הדין בסעודות גדולות, ומאידך דעת הב"ח דבכל גונו לא שייך האי דינא, ועיין במגן

עם כל סוגי מאכלים, [כדי לעשות ריקודים ומחולות לכבוד החתן], האם זה נחשב כסילוק הסעודה, דיצטרכו לברך לפניהם ולאחריהם.

תשובה: דעת הפוסקים להקל בזה, ועיין בהערה שביארנו טעם הדבר (ב).

מקורות והערות

הסעודה היו מושכין ידיהם מן הפת ומסירים אותו, וקובעים עצמם לאכול פירות ולשתות, ע"כ, דמבואר דצריך תרתי, והטעם י"ל דרק כשקובע עצמו לאכול פירות, רק אז נחשב כסילוק סעודה לגמרי, דבזה הדין דצריך לברך לפניו ולאחריה, כיון שמצד הקביעות סילק עצמו מלאכול פת וקבע עצמו לאכול פירות, ולכן כבר נחשב כלאחר הסעודה, דאין נפטר בהברכות שבירך על הסעודה.

והנפק"מ בזה הוא בנידון דידן, דלכאורה זה תלוי בחקירה הנ"ל, דאם נאמר כהצד הראשון שזה נעשה רק ע"י סילוק השולחנות, היה מקום לדון בשאלה זו, דאולי גם זה נחשב כסילוק השולחנות, אבל אם נאמר כהצד השני שזה נעשה גם ע"י שקובעים עצמם לאכול פירות, א"כ לא שייך לדון בשאלה זו כלל, דאע"פ

(ב) ועיין לעיל שהבאנו המקור בשו"ע להך דינא דדברים הבאים לאחר הסעודה שצריך לברך לפניהם ולאחריהם, והנה מהמוכרח להקדים חקירה בדין זה דעי"ז יתבררו כמה שאלות שדנו הפוסקים בענין זה, דהנה יש לחקור בגדר הדין דהאי דינא דדברים הבאים לאחר הסעודה שצריך לפניהם ולאחריהם, דמבואר בשו"ע דנעשה ע"י סילוק עצמו מהפת, [ולדעת המג"א והחיי אדם והמשנ"ב נעשה ע"י סילוק השולחנות], היאך נעשה לאחר הסעודה, די"ל בב' אופנים, א, שזה נעשה ע"י שסלקו מהפת גרידא, ב, שנעשה ע"י שני דברים ביחד, והיינו הן ע"י סילוק עצמו מהפת והן ע"י שקובעים עצמם לאכול פירות, והמעייין בלשון השו"ע יראה דיותר מורה כהצד השני, שכתב וז"ל, שהיו מנהג בימי חכמי הגמרא, שבסוף

ג] בשנה זו [תשפ"א] דערב פסח חל להיות בשבת, האם מותר לקדש ולאכול פת במקום אחד, ואח"כ להמשיך לאכול הבשר ודגים בביתו בכלים הכשרים

מקורות והערות

דאין זה נקרא שמסתלק לגמרי מהפת, כיון שבכל שעה אפשר לטעום מהפת, אולם עיי"ש דנראה דלכתחילה יש ליזהר לצאת לכו"ע, ולהביא עמו קצת פת, ולכוין להדיא שאין מסלק עצמו מן הפת כלל עיי"ש.

ונראה מדברי הפוסקים הנ"ל דנקטו לעיקר דהעיקר נעשה ע"י סילוק עצמו מהפת, אולם טעמא בעי דהא מלשון השו"ע היה נראה כהצד השני, שכל הדין דלאחר הסעודה, הוא נעשה ע"י שנעתקו לקביעות אחרת, והיינו ע"י שקובעים עצמם לאכול פירות, ולפ"ז פשוט שאין לזה דין שלאחר הסעודה כלל, שו"ר בספר וזאת הברכה (פ"ח בסופו) שהביא סברא זו לענין אופן אחר, בשם אחד מגדולי הדור עיי"ש, ולכאורה סברא זו שייך גם באופן זה וכש"נ, [וכהיום יש הרבה הנוהגים לברך ברכת המזון מיד בגמר הסעודה, ועי"ז מרוויחים גם משאלה זו, ומוח"ז בעל הפתחי חושן ז"ל, הקפיד ע"ז לברך מיד ברכת המזון].

שיש סילוק הסעודה, מ"מ אין כאן קביעות אחרת כלל, ואדרבה הרי יש שולחן בצד ששם יש כל הדברים הבאים מחמת הסעודה, וא"כ אין זה נקרא בכלל סילוק מהסעודה כלל.

ולהלכה למעשה, עיין בשבט הלוי (ח"א סי' ר"ה בהערות לסימן זה) שכתב דצ"ע בזה, וכן הביא בספר וזאת הברכה (סוף פ"ח) בשם כמה פוסקים, ולמעשה כתבו הפוסקים להקל בזה מכח טעמים אחרים, או מפני שאין זה נקרא סילוק השולחן, כיון שזה רק בא לפנות מקום לריקודים, ועוד שהרי השולחן המרכזי במזרח, נשאר על מקומו ויש שם פת ושאר צרכי הסעודה, [ובפרט דאם אוכלים בעיקרו מדברים הבאים מחמת הסעודה, א"כ יש לסמוך על דעת הרשב"א הנ"ל, שסובר דכל הדין דלאחר הסעודה, הוא רק בדברים הבאים שלא מחמת הסעודה], ועוד דעיין בכף החיים (סקי"ד) שכתב דרק בזמנם היו נוהג דין זה שהיו מסלקין מן הפת לגמרי, משא"כ באופן הנ"ל

לפסת, וצדדי השאלה היא האם זה נחשב כסילוק הסעודה, מאחר שסילקו ידיהם מהפת, וא"כ יצטרכו לברך לפניהם ולאחריהם או לא.

תשובה: נחלקו גדולי הפוסקים בדבר, ולכן לכתחילה יש לחוש לדעתם, ואחר שגמר לאכול בבית יחזור במקום הראשון ויאכל שם קצת ואח"כ יברך ברכת המזון (ג).

מקורות והערות

להפוסקים המחמירים בזה, ולחזור למקומו אח"כ ולאכול כדי לברך ברכת המזון.

והנה עיין לעיל בהערה קודמת דחקרנו בהך דינא דדברים הבאים לאחר הסעודה האיך נעשה, האם נעשה ע"י סילוק מהפת גרידא, או שנעשה הן ע"י סילוק מהפת והן ע"י קביעות לאכול פת, והנה אם נאמר כהצד השני נמצא אין כאן סילוק מסעודתו כלל, דאע"פ שהוא מושך עצמו מלאכול פת, מ"מ הרי הוא קובע עצמו לאכול דברים הבאים מחמת הסעודה, וא"כ בכה"ג אין זה נקרא לאחר הסעודה, כיון שאין כאן קביעות לאכול פירות או בדברים הבאים שלא מחמת הסעודה, וכ"כ בספר וזאת הברכה (שם) בשם אחד מגדולי הדור עי"ש, אולם מדברי

(ג) עיין בפוסקי זמננו דדנו בזה הרבה, דלכאורה זה נחשב כסילוק הסעודה, שיצטרכן לברך לפניהם ולאחריהם, כדין דברים הבאים מחמת הסעודה, דדעת המשנ"ב והפוסקים דכל שיש גם סילוק השולחן צריך לברך לפניהם ולאחריהם, ויש שכתבו דלהתיר מטעם דמקודם דוחק יש לסמוך אדעת הרשב"א הנ"ל, דעל דברים הבאים מחמת הסעודה, אין צריך לברך לעולם לאחר הסעודה, [ועיין לקמן דנתבאר דכן הוא דעת הביאה"ל], ויש שכתבו דצריך לחזור למקומו אח"כ כדי לברך ברכת המזון, דבזה אין לחוש לסילוק הסעודה, משום דאין סילוק הסעודה שייך אלא בסוף הסעודה, ולא באמצע הסעודה, ועיין מש"כ בסו"ד דלהלכה צריך לחוש

אח"כ איזה דבר יש לו לברך תחלה וסוף, ולא נפטר בבהמ"ז, ומתחלה בודאי יש לו לברך, אף על דברים שנפטרים בתוך הסעודה מן הברכה לגמרי, אלא דגם לבסוף יהיה צריך ברכה אז, וכ"כ השו"ע הרב בפשיטות, אכן המאמר מרדכי (שם) חולק ע"ז עיי"ש, ועיין בביאה"ל שהכריע בזה להלכה בדברים הבאים מחמת הסעודה, נראה ודאי דיש לסמוך על דעתו שלא לברך, דבלא"ה יש ראשונים דסברי דהגמרא לא קאי על דברים הבאים מחמת סעודה, וכנ"ל בשם הרשב"א, עיי"ש.

והמעייין במאמר מרדכי (סימן ר"ח סקט"ז) יראה שם דהשיג על המגן אברהם ממש כמש"כ, דהך דינא אין לו שייכות לסילוק הסעודה כלל, דזה נעשה רק ע"י ב' הדברים ביחד, הן ע"י סילוק הסעודה והן ע"י קביעות לאכול פירות או שאר דברים שאינם באים מחמת הסעודה, ועיי"ש שסיים דדברי המגן אברהם נעלמו ממני, עיי"ש, ועכ"פ יוצא דכבר נחלקו בזה גדולי הפוסקים, דהמגן אברהם והשו"ע הרב סוברים, שסילוק הסעודה נעשה ע"י סילוק מהפת לחוד, ולכן כתבו דכל שאמר הב לן ונברך צריך לפניהם ולאחריהם, אולם דעת השל"ה ומאמר מרדכי שזה

שאר פוסקים דכתבו שאר טעמים היה נראה שתפסו לעיקר כהצד הראשון, ובאמת טעמא בעי דהא בלשון השו"ע נראה, דאין נחשב כסילוק רק ע"י שסלקו ידיהם מהפת וקבעו עצמם לאכול פרות, וצ"ע בכ"ז.

ועיין במקום אחר שהארכנו בגדר האי דינא דלאחר הסעודה, והבאנו דכפי הנראה נחלקו בזה גדולי הפוסקים אשר מפייהם אנו חיים, דעיין במג"א (סימן ר"ח סקט"ד) דהביא דעת השל"ה סובר דאם אמר הב לן ונברך, ורוצה לשתות עוד, אע"פ שצריך ברכה ראשונה, וכמו שמבואר בסימן קע"ט סעיף א', דזה נחשב כמו שהסיח דעתו מלשתות עוד, מ"מ אין צריך לברך ברכה אחרונה, כיון שהוא עדיין בתוך הסעודה, ועיין במג"א שהקשה ע"ז וז"ל, ול"נ דאפילו רק משך ידו מין הפת צריך ברכה אחרונה, כ"ש כשאמר הב לן ונברך, עכ"ד, והובא דבריו להלכה בשו"ע הרב (סימן קע"ז סעיף ו).

ועיין גם בביאה"ל (סימן קע"ז ד"ה למשוך) שהביא דברי המגן אברהם הנ"ל, [אולם עיי"ש שהביא דבריו רק לענין אם נטל הכוס כדי לברך, ועיין בסימן קע"ט מענין זה, ואכ"מ], וכתב דבזה אף בזמנינו אין לך סילוק סעודה יותר מזה, ואם כן אם אכל

ד] האם מותר לאכול במקום אחד ולברך ברכת המזון במקום אחר, באופן שאינו אוכל פת במקום השני.

תשובה: דעת הפוסקים להחמיר בדבר, ולכן צריך לחזור למקומו הראשון כדי לברך ברכת המזון (ד).

מקורות והערות

ולאחריהם, אבל אם רוצה לאכול שם איזה קומפוט או איזה דבר שאינו בא מחמת הסעודה צריך לברך לפניה ולאחריה, ולכן העצה המובחרת הוא לחזור אח"כ במקום הראשון ולאכול שם פת ולברך שם ברכת המזון, ועי"ז יצאו מכל השאלות, וכן הורה לי הגאון ר' נתן קופשיץ שליט"א, והטעם דהך דינא דסילוק הסעודה שייך רק בסוף הסעודה וכמבואר בלשון הגמרא והשו"ע, ולא באמצע הסעודה, ולכן כל שחוזר ואוכל אח"כ פת, שוב אין לדון בזה מצד דברים הבאים לאחר הסעודה, ולכאורה די אפילו במעט פת, ואין צריך שיאכל כזית פת, ועיין במנח"י ח"ו סימן מ"ח דנקט בלשונו כזית פת וצ"ע, ואולי נקט שיגרא דלישנא.

(ד) עיין בשו"ע סימן קפ"ד סעיף ב' דצריך לאכול במקום השני קצת פת, ועיין במשנ"ב סק"ט שכתב דאין

נעשה הן ע"י סילוק מהפת והן ע"י קביעות לאכול פירות, ולכן כתבו דבנידון הנ"ל צריך לברך רק לפניהם, כדין שאר הסח הדעת בסעודה, ודעת המשנ"ב להכריע בזה שאם אוכל דברים הבאים מחמת הסעודה יש לסמוך להקל דאין צריך לברך לפניהם ולאחריהם.

ועתה נבוא לנידון דידן בערב פסח שרוצה לקדש ולאכול פת במקום אחד, ואח"כ לעבור במקום אחר ולאכול הדגים והבשר, דנמצד דיש כאן סילוק מלאכול פת, דלדעת המגן אברהם והשו"ע הרב יצטרכו לברך לפניהם ולאחריהם על כל מה שרוצים לאכול שם, ולדעת המאמר מרדכי אין צריך לברך שם כלום כיון שהוא עדיין באמצע הסעודה, מאחר שאין זה נחשב כסילוק כלל, ולדעת המשנ"ב תלוי דאם רוצה לאכול שם רק דגים או בשר או שאר דברים הבאים מחמת הסעודה, אין צריך לברך לפניהם

[ה] מה הדין באחד שיצא ממקומו באמצע הסעודה, ואח"כ חוזר למקומו הראשון, האם צריך לאכול עוד הפעם פת במקום הראשון.

תשובה: נראה להחמיר דצריך לאכול שם קצת פת, [ומלבד זה נראה דצריך להחמיר בדבר, וכש"נ בשאלה ג' דעי"ז זה נחשב עדיין כבתוך הסעודה] (ה).

מקורות והערות

דאז י"ל דגם המקום השני נחשב מקומו, אבל באופן שאינו רוצה לאכול כזית פת, לא שייך לומר דזה מקום סעודתו, ועפ"ז יש לומר דלדעת השו"ע הרב שהבאנו לעיל, שכתב סברא אחרת בהא דמהני דעתו, א"כ י"ל שאפילו לכתחילה אין צריך כזית, אולם אפילו לדעת המשנ"ב דהביא כן דהסברא דגם מקום השני נחשב מקומו, לא העתיק האי דינא של הפמ"ג, אלא העתיק רק דין השני המובא שם בפמ"ג, דצריך לאכול דוקא פת, ולא שאר דברים אפילו מיני מזונות, וכמש"כ שם במשנ"ב סימן קפ"ד סק"ט, ומשמע דלא ס"ל חידושו של הפמ"ג.

(ה) והנה באופן שיוצא וחוזר למקומו כדי לברך ברה"מ, האם צריך לאכול עוד הפעם פת, עיין

צריך כזית, אולם עיין שם שכתב דדוקא אם אכל במקום השני פת, אבל אם אכל רק פרפרת או כסנין מצדד הפמ"ג דאפילו כזית לא מהני עיי"ש.

ודע דאע"פ שנפסק בשו"ע סימן קפ"ד סעיף ב', דאם אכל במקום השני אפילו קצת פת, מהני שאין צריך לחזור למקומו הראשון, מ"מ דעת הפמ"ג (סימן קע"ח מש"ז סק"ט) דכל זה בדיעבד, כשכבר עקר ממקומו למקום אחר, לענין שאין צריך למקומו הראשון, כדי לברך ברכת המזון, אבל לענין לכתחילה צריך שיהא דעתו בשעת ברכת המוציא, שרוצה לאכול שם כזית, וכפי הנראה שם הסברא בזה, דכיון דכל הסברא דמהני דעתו לאכול במקום אחר, הוא כמש"כ הפוסקים דשניהם נחשב מקומו, א"כ י"ל דכ"ז בשרוצה לאכול שם כזית,

[ו] בערב פסח כשממשיך לאכול הסעודה אחר זמן איסור חמץ, האם זה גופיה נחשב כסילוק מהפת, דיצטרך לברך עוד הפעם.

מקורות והערות

דברים הבאים מחמת הסעודה, האם כשחוזר למקומו צריך לאכול פת, דמצד אחד י"ל שאין צריך לאכול עוד הפעם פת, דכיון דלא אכל פת אלא במקום הראשון, א"כ שם הוא עיקר מקום אכילתו, וא"כ יכול לברך ברכה"מ אע"פ שאינו חוזר ואוכל שם, אולם מאידך י"ל דכיון דאכל במקום השני דברים הבאים מחמת הסעודה על סמך ברכת המוציא, א"כ י"ל דשם נחשב סיום אכילתו, וכיון ששם אינו יכול לאכול פת, א"כ כשחוזר למקומו הראשון צריך עוד הפעם לאכול פת, כדי שיכול לברך ברכת המזון במקום סיום אכילתו, וכ"ז צ"ע ולע"ע לא ראיתי בפוסקים דין זה, ולכן לכתחילה נראה שצריך להחמיר בדבר, אולם עיין לעיל שכתבנו דמטעם אחר צריך לאכול פת כשחוזר למקומו הראשון, כדי שיהא נחשב כאוכל בתוך הסעודה ולא לאחר הסעודה, דע"ז נכנס בשאלה האם זה נחשב כדברים הבאים לאחר הסעודה.

בשו"ע סימן קע"ח סעיף א' וב' במחלוקת המחבר והרמ"א, וכפי מה שיוצא שם נראה שאין צריך לברך, וההכרח לזה דהרי לדעת המחבר בודאי שאסור לו לאכול עתה, דהרי יצטרך לברך עוד הפעם ברכה ראשונה, [וכמבואר דעת המחבר לענין שינוי מקום שזה נחשב כסעודה אחרת], ואעפ"כ מבואר בשו"ע שצריך לחזור למקומו הראשון כדי לברך ברכה"מ, וא"כ ה"ה לדעת הרמ"א ג"כ דינא הכא דכשחוזר למקומו, א"צ לחזור ולאכול עוד, אולם י"ל דכ"ז כשלא אכל במקום השני, אבל אם אכל גם במקום השני, ורוצה לחזור למקומו הראשון, י"ל דצריך לאכול עוד, כיון דלכתחילה צריך לברך ברכה"מ במקום סיום אכילתו, וכ"מ מדברי השעה"צ (סימן קע"ח סקל"ד), דעפ"ז מיושב דבריו היטב ודו"ק.

אולם אכתי יש להסתפק באופן שבמקום השני לא אכל פת, אלא שאר

תשובה: הדברים צ"ע, ולכן יש להחמיר שלא יבוא לידי כך, ובדיעבד נראה דאין צריך לברך בזה (ו).

דינים השייכים לבדיקה וביעור חמץ

[ז] האם מצות בדיקת החמץ בשנה זו שווה לכל השנים.

תשובה: זמן בדיקת חמץ בשנה זו הוא בליל י"ג, ודינם שווה ככל השנים, שאין לאכול ולא לעשות שום מלאכה קודם הבדיקה (ז).

מקורות והערות

(ו) ויש לדון אם התחיל סעודתו בערב פסח קודם זמן איסור אכילת חמץ, וכשמגיע זמן אכילת חמץ הרי אז נאסר לאכול פת, האם מותר להמשיך לאכול שאר דברים הבאים מחמת הסעודה, דיש מקום לומר דכיון דשוב א"א לאכול פת מחמת איסור, א"כ הרי זה בעצמו נחשב כסילק עצמו מן הפת, דמעשה דינם כלאחר הסעודה דצריך לברך לפניהם ולאחריהם, ובפשטות לא מצאנו שיהא דבר זה נחשב כסילוק, ואינו דומה לנטל הכוס לברך או להב לן ונברך, דהתם הרי יש כאן הסח הדעת מכל הסעודה, בנטילת הכוס לברך ברהכ"מ, משא"כ בנידון דידן

דסילק עצמו רק מאכילת פת, ומשאר דברים הבאים מחמת הסעודה, לא סילק את עצמו כלל, א"כ מנ"ל לומר דזה נחשב כסילוק הסעודה, ועדיין יש מקום לברר בשאלה זו מצד דיני עיקר וטפל, באופן שכבר אסור לאכול העיקר, האם מותר להמשיך לאכול הטפל, ועדיין צריך לע"ע בירור בדין זה, ולכן לכתחילה צריך להחמיר שלא לבוא לידי כך וכש"נ, שו"ר בספר הליכות שלמה (פ"ח סי"ד) דנקט דאין צריך לברך כיון שזה עדיין בתוך הסעודה עיי"ש.

(ז) עיין בשו"ע סימן תמ"ד סעיף א', ודינים שווה ככל השנים וכדמוכח

ח] האם מצות שריפת חמץ בשנה זו שווה לכל השנים.

תשובה: בכל השנים צריך לשרוף החמץ ולבטלו ביום י"ד בשעה חמישית, ובשנה זו שריפת חמץ יקיים ביום י"ג בערב שבת בשעה שישית, וביטול החמץ יקיים ביום י"ד בשבת קודש בשעה חמישית (ח).

מקורות והערות

לאו דוקא, אלא צריך לבערו בתחילת שעה שישית כמו שאר שנים ע"כ, ולכאורה דבריו צע"ק דהא בשאר שנים צריך לבערו בשעה חמישית וכש"נ, וכנראה דכיון דמעיקר הדין צריך לבערו בשעה שישית, והא דצריך לבערו בשעה חמישית הוא רק כדי שיוכל אח"כ לבטלו, וכיון דבשנה זו צריך לבטלו ביום השבת וכמש"כ ברמ"א שם, וא"כ מאחר שלא שייך טעם זה, לכן סמכינן אעיקר הדין דחיוב ביעור הוא בתחילת שעה שישית, ואין צריך לבערו בשעה חמישית, ועיין בקונטרס הגרי"ח זונפלד זצ"ל שכתב דהמנהג לשרפו שעה אחת קודם חצות עכ"ד, והנה גם הוא לא כתב שצריך לשרפו קודם שעה אחת, דהיינו בסוף שעה חמישית, אולם יש פוסקים שאינן מחלקים שנה זו

במשנ"ב סימן ת"ע סק"ו, ועיין עוד פרטי דינים בסימן תל"א בענין איסור אכילה ומלאכה לפני בדיקת חמץ.

(ח) עיין בשו"ע סימן תל"ד סעיף ב' שצריך לבטל את החמץ בשעה חמישית, ואין לבטלו ביום אלא לאחר ששרף החמץ, ועיין במשנ"ב (סקי"ב) שכתב דלפ"ז צריך לשרוף קודם שעה שישית ואח"כ יבטלנו תכף, קודם שיתחיל שעה שישית, וכל זה בשאר שנים אבל בשנה זו, עיין בשו"ע סימן תמ"ד סעיף ב' שכתב דטוב לבער בערב שבת קודם חצות, כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים לבער אחר חצות, וכתב הרמ"א דביום השבת יבטלנו, וכ"כ גם בשו"ע סעיף ו' עיי"ש.

ועיין במשנ"ב (סק"ט) שכתב דמש"כ השו"ע דטוב לבער קודם חצות הוא

[ט] מי שנשאר לו חמץ בשבת קודש לאחר הסעודה, היאך אפשר לבערו.

תשובה: צריך לבערו בשעה חמישית, ע"י שישליכנו לבית הכסא או ע"י שישפוך עליהם דבר הפוגם מאכילתו, ובמקום שיש עירוב יכול להשליכו לחוץ, [במקום שאין ילדים מצויין], ולענין אם יכול להשליכו לאשפה נראה דעת הפוסקים להקל בזה, ובכל ענין טוב שיקיים מצות ביעור עכ"פ בכזית, כדי לקיים מצות ביעור חמץ (ט).

מקורות והערות

שלנו, כיון שהכל מתנקז ונפסד ונאבד לגמרי, וכן יכול לשפוך על זה אקומיקה דגם ע"ז נחשב כמבוער.

ועיין עוד בשו"ע סעיף ד', דבמקום שיש עירוב יכול שיוצאנו מרשותו לחוץ, דמאחר שכבר הפקיר אותו ואין החמץ ברשותו שוב אינו עובר עליו, וידוע הנידון בפוסקי זמננו האם מותר להשליך החמץ לאשפה, דאם האשפה הוא בביתו יש להחמיר בזה, אבל אם האשפה הוא ברחוב יש שצדדו להחמיר מאחר שיתכן דיש ע"ז בעלות הישראל, ועיין במנחת יצחק (ח"ד סימן נ"ו) דמלמד זכות על המקילים, מ"מ נראה שם דעתו דראוי לשים ע"ז חומץ חזק שיפסול את

משאר שנים, וכתבו שגם בשנה זו שורפים החמץ בשעה החמישית.

(ט) עיין במשנ"ב סימן תמ"ד סקכ"א שכתב דישלכנו לבית הכסא, ועיין עוד במשנ"ב סימן תמ"ה סק"ה שהוסיף דאם משליכו לבית הכסא הרי הוא כמבוער מן העולם לגמרי, כיון ששום אדם לא יוכל להנות ממנו, ואין צריך לפררו קודם שמשליכו אפילו אם הוא פת קשה וכיו"ב, ע"כ, [וכ"ז מדינא אבל בכדי שלא לסתום הביוב צריך לפררו היטב], ואע"פ דהחזו"א (סימן קי"ח סק"ג) חולק על המשנ"ב שם, כבר כתבו פוסקי זמננו, דיתכן דהחזון איש יודה בבית הכסא

[י] מה הדין במי שיש לו בביתו חמץ, ואין לו דרך היאך לבערו, [כגון שזה הרבה חמץ ואינו יכול להשליכו לבית הכסא, וגם אין לו חומר שיכול לפגום החמץ שלא יהא ראוי לאכילה, וגם הוא נמצא במקום שאין שם עירוב שיכול להוציאו לרשות הרבים, וגם אין לו גוי שיוכל להקנות את חמצו].

תשובה: מדינא יכול לכפות עליו כלי עד מוצאי יו"ט ואז לבערו, ובמקום שמצויין בו אנשים, יכול לצוות לקמן להוציאו מביתו וזרקו לרשות הרבים [לתוך האשפה],

---

מקורות והערות

במקומות שרגילים לאכול הרבה אנשים, העצה המובחרת היא שיתנו במתנה להגוי אפילו בשבת, ויראה שהגוי יקנה בהגבהה, ואח"כ יוצאו הגוי לחוץ, ויכול להשליכו אפילו לאשפה, כיון שאין החמץ שלו, עיין כ"ז במשנ"ב סימן תמ"ד סק"כ.

ועוד ראוי להזהיר שיעשה הן הביטול והן הביעור בשעה חמישית, דאם כבר הגיע שעה שישית שוב אינו יכול לבטלו מאחר שהחמץ כבר אסור בהנאה, וגם שוב אינו יכול לבערו מאחר שהחמץ כבר נאסר בטלטול, ואינו מותר להוציאנו אלא ע"י גוי, עיין במשנ"ב סימן תמ"ד סק"א.

החמץ מאכילתו, ומאידיך עיין בהליכות שלמה (פסח פ"ח סק"ד) דמיקל בזה, וכן דעת מוח"ז בספר דברי יעקב (סימן מ"ח) מיקל בזה, [וכתב שם די"א שמן הראוי שבכל שנה שיפקיר חלקו מהאשפה הציבורית עיי"ש] והיה נראה קצת דתלוי לפי הענין, דאם הם רק חתיכות יתכן דע"י שנמצא בזבל הרי זה מתטנף ושוב אין ראוי לאכילה, משא"כ באופן שזה חלות שלימות י"ל דראוי לחוש לחומרא זו, שקודם שישלכנו שישפוך עליהם איזה דבר שעיי"ז יהיה מאוס ונפסל מאכילתו. ובמקומות שנשאר הרבה חמץ, או

וטוב יותר ליתנו במתנה לקטן, ואז יוכל הקטן לזרקו לרשות הרבים לכו"ע (י).

מקורות והערות

אולם כידוע דהשו"ע הרב (שם בסעיף ו') שחולק ע"ז, ודעתו דלשיטה זו מותר אפילו אם אין התינוק צריך לכך, אלא שהגדול צריך לכך שיעשה לו תינוק איזה דבר האסור מדברי סופרים, ג"כ אין איסור לפי סברא זו ליתנו לו שיעשהו לו, אלא כשנותנו לו בקביעות תדיר, שיש לחוש שמא יתרגל התינוק ויסרך בעשיית דבר זה ויבא לעשותו אף כשיגדיל, אבל כשנותנו לו באקראי בעלמא אין לחוש לכך, רק שיהא בענין שאין בו איסור מה שעושה בשבילו כמ"ש בסי' של"ד כגון לצורך מצוה, עיי"ש, ועפ"ז מיישב הא דמבואר בסימן רס"ט עיי"ש, והדברים ארוכים ואכ"מ.

ונמצא דלדעת השו"ע הרב מותר לצוות לקטן להוציא החמץ לרשות הרבים, כיון דכהיום הוא נקטינן לעיקר שזה רק איסור דרבנן, וא"כ מותר לו לספות בידים כל שאין זה בקביעות, ואפילו לדעת הרעק"א שמחמיר בזה כל שעושה לצורך הגדול, מ"מ יש לו עצה שיקנה החמץ לקטן בקנין גמור, ואז יהא מותר

(י) עיין בשו"ע סימן תמ"ד סעיף ה', שאם נשאר חמץ אחר שאכלו מבטלו וכופה עליו כלי עד מוצאי יו"ט ומבערו, ועיין במשנ"ב שם סקכ"א שאירי באופן שאין כאן גוי ליתנו לו, ועיי"ש עוד.

והנה עיין בסימן שמ"ג בביאה"ל (ד"ה מד"ס) שהביא דעת הרשב"א דאם התינוק צריך לכך, מותר אפילו לספות בידים דבר שהוא אסור מדרבנן, אך המחבר סתם לדינא כדעת החולקים ואוסרים בכל גווני, ועיין שם שהביא בשם הרעק"א, ע"ד טלטול הספרים לבהכ"נ במקום שאין עירוב ע"י תינוק, אם יש לסמוך בזה על הרשב"א, דאיסור דרבנן ספינן ליה בידים, והשיב דז"א דהא הר"ן כתב להדיא דאף להרשב"א ספינן ליה רק לצרכו ולא לצרכנו, ואדרבה מחינן בידיה, וא"כ יש תקנה ליתן להתינוק חומש וסידור שישא לבהכ"נ לצורך עצמו, להתפלל ולשמוע קריאת התורה, וממילא יצטרף הגדול עמו להתפלל יחד, עכ"ד.

יא] האם מותר לערות מכלי פסח לכלי חמץ בערב פסח והטעם.

תשובה: דעת המשנ"ב בשם הפמ"ג להחמיר משום דיש לחוש לניצוק חיבור, ועפ"ז אין לערות בכל גוונא, אולם בקונטרס הגרי"ח זונפלד החמיר רק מטעם דיש לחוש שמא יתיז מהרוטב שכבר בא אל הכלי חמץ, ויחזור ויאסור את הכלי של פסח, ובכל גוונא כל שהכלי חמץ אב"י אין לחוש לחומרא זו אפילו לכתחילה, וגם בדיעבד לכו"ע אין לאסור אפילו אם עירה מהכלי פסח אל הכלי חמץ, עיין בהערה שהארכנו בזה בדעת הפוסקים דאוסרים משום דניצוק חיבור (יא).

מקורות והערות

נראה דיש כאן הרבה מקום לדון בזה, ולכן אמרתי אשיחה וארווח לי.

והנה עיין במגן אברהם (סק"ד) דהביא בשם המהרי"ו דבשבת זו טוב לבשל בכלים חדשים, ועיין בא"ר שהעתיק בשמו דיש אנשי מעשה שמבשלין כל התבשילין בכלי יום טוב, וכנראה דס"ל דמש"כ המהרי"ו כלים חדשים הכוונה לכלי הפסח, וכתב בא"ר דלכך אין ליתנו בקערה חמץ, אם לא כשאין רותח שיד סולדת, או שיערה לכלי אחר של יום טוב ואח"כ יערה לקערה

לקטן להוציאו, כיון שזה כבר נחשב לצורך הקטן, דהרי החמץ הוא שלו.

(יא) עיין בשעה"צ (סימן תמ"ד סק"ד) וז"ל, ואין לערות רותח לתוך כלי חמץ מכלי פסח, אם לא שרוצה שלא לשמש בקדרה זו שעירה מתוכו עד לאחר הפסח, ומקורו מדברי הפמ"ג והדרך החיים, עכ"ד, והנה לשונו של השעה"צ הוא מדברי הדרך החיים שהעתיק כן בשם הפמ"ג (א"א סק"ד) וכשי"ת, והנה דין זה אע"פ שהביאו המשנ"ב בלא שום חולק,

חמץ, מיהו בדיעבד עיין סימן תנ"א א"ר סק"מ [דמבואר שם דאין להחמיר], עכ"ד.

והנה עיין בט"ז סוף סימן תנ"ב שכתב דהנשים נוהגות שלא להשתמש בפסח בקדירות ששפך על האבן, מטעם שריח חמץ נכנס בו, וכתב ע"ז ואין בו ריח ולא טעם, דאין בו איסור כלל בפסח עכ"ד וכתב החק יעקב (סימן תנ"א ס"ק נה) לעיין למש"כ במנח"י (כלל כ"ג ס"ק יב) דנראה דיש בו טעמים לאסור לכתחילה מדינא דש"ס, ומנהג של ישראל תורה היא, אך בדיעבד ודאי דאינו אוסר, ע"כ.

וכוונת דבריו דעיין שם בתו"ח (כלל כ"ג דין ו') דאסור לשפוך מכלי בשר דיש בו שומן כשר לתוך נר דלוק של חלב או שומן טריפה, אבל בדיעבד אין לחוש, והעתיקו הרמ"א בסימן ק"ה סעיף ג', ועיין שם בט"ז סק"ו דהטעם משום דתתאה גבר ומחברו בניצוק, והש"ך (סק"א) כתב דהטעם משום דההבל עולה מהנר, ועיין שם במנח"י מש"כ לבאר בב' טעמים אלו, ועיין בפמ"ג שם (מש"ז סק"ו) דהאריך בזה וכתב דב' טעמים אלו הוא מדברי הראשונים, ולמעשה י"ל דאין כאן מחלוקת ביניהם, דבכדי לאסור אנו צריכים בזה לב' הטעמים, דטעם

האיסור הוא משום דההבל התחתון עולה עם הניצוק ועי"ז נאסר העליון עי"ש, ומ"מ זה רק חומרא לכתחילה, דבדיעבד הכל מותר, [ופשוט דאיירי דאין שם זיעה שהיס"ב, ואכ"מ], וזה כוונת החק יעקב להשיג על הט"ז דיש מקום לחומרא זו לכתחילה, עי"ש.

ועיין בא"ר (סימן תנ"א) שהשיג בזה על המנח"י דלא דמי כלל להתם, דהתם איירי ששופך לאיסור בעין, ולכן יש לחוש לניצוק חיבור, משא"כ היכי ששופך על הכלי, מנ"ל להחמיר בזה משום ניצוק חיבור, ועוד דאפילו אם נימא שאין חילוק בזה, מ"מ עדיין יש לחלק דהתם שופך לאיסור ממש, משא"כ כאן ששופך לכלי חמץ בשעה שעדיין מותר, וא"כ גם בזה מנ"ל לחוש לחומרא זו, וזה מה שציין הא"ר כאן דבדיעבד יש להתיר כמש"כ בסימן תנ"א, ולהלכה עיין בשו"ע הרב (סימן תנ"א סקנ"ט) שהעתיק חומרת המנח"י הנ"ל, דלכתחילה צריך להחמיר בדבר, ומאידך עיין במשנ"ב שהתעלם לגמרי מדברי הט"ז, ומשמע קצת דלא ס"ל כן, ומ"מ אינו מוכרח די"ל, ודו"ק.

והנה המעיין בלשון הט"ז ובשו"ע הרב יראה דמנהג הנשים היא, רק

למש"כ בסימן תנ"א, דשם מבואר דלכתחילה אסור משום דניצוק חיבור ובדיעבד מותר, כש"נ ברמ"א סימן ק"ה סעיף ג'.

ועיין בפמ"ג (א"א סק"ד) על דברי המגן אברהם הנ"ל שהביא בשם המהרי"ו דלכתחילה יש לבשל בכלים חדשים, דעיין באליה רבה דנתבאר שם דיבשל בכלי פסח, ויערה מכלי ראשון לכלי של פסח, ומשם לחמץ, ואם אין יד סולדת בו שרי מכלי ראשון, וכתב עוד דהפרי חדש (סק"ג) כתב דבכף חדש מוציאין מקדירה [הכלי פסח] לקערה חמץ, וכוונת הפמ"ג לומר דגם הפר"ח חשש לחומרא זו, ולכן כתב דצריך להוציא דוקא עם כף חדש, ולא עם כלי פסח, דאם יוציא עם כלי פסח ויערה אל כלי חמץ, יש לחוש שמא המצקת דינו ככ"ר, ונמצא דמערה מכ"ר של פסח, אל כלי חמץ, דהכלל בכל זה דאין לערות מכלי ראשון של פסח לכלי של חמץ, וכתב הפמ"ג דהטעם בזה מבואר בסימן ק"ה סעיף ג' בהג"ה ביורה דעה, ועיין ט"ז שם (סק"ו) דהטעם משום דניצוק חיבור, ואפשר גם להש"ך שם (ס"ק יא) שייך כאן, [וכוונתו דאע"פ דהש"ך נקט הטעם משום דההבל מחברין, מ"מ לפי מה שנתבאר שם בפמ"ג הרי ב' הטעמים

באופן ששופך שעירה מהקדירה ורתחין תחת האבן, והיינו דאיירי שמגעילם ע"י שנותן עליהם אבן מלובן ומערה עליהם ורתחים בכלי ראשון, כמבואר בשו"ע סימן תנ"א סעיף ו', די"א דבאופן זה מועיל הגעלה אפילו אם השתמש בכלי ראשון ממש, והטעם דבזה נרתח גם הכלי גופיה, ושפיר אמרינן בזה כתשמישן כן הכשרן עיי"ש, ולכן בכה"ג כיון שהתחתון היא חם, שייך לדון ע"ז משום ניצוק חיבור, משום דהבל החמץ הנפלט מכלי התחתון הנגעל, עולה להעליון דרך עמוד הנצוק המחרם וכו', [לשונו של השו"ע הרב], אבל באופן שמערה סתם מכלי ראשון לכלי קר, דהדין דתתאה גבר ואינו אוסר אלא כ"ק, מנ"ל למימר כלל דיש לחוש משום ניצוק, והמעיין בסימן ק"ה סעיף ג' יראה דכל הדין דניצוק חיבור הוא רק באופן שהתתאה חם ולא כשהתתאה צונן, וא"כ מהכ"ת כלל לחוש לחומרא זו וצ"ע.

אולם המעיין בא"ר יראה דכן חשש לזה לכתחילה אפילו באופן שהתתאה הוא צונן, דהרי הזהיר שלא לערות מכלי פסח לכלי חמץ, ובפשטות איירי שהכלי הוא ריק וקר, ואעפ"כ חשש לטעם דניצוק חיבור, דהא ציין

כלל לחומרא של ניצוק בכלי שני, כיון שזה חומרא ע"ג חומרא.

ואולי יש מקום לומר באופן אחר, דעיין בבדי השולחן (סימן צ"ב ס"ק ק"פ) שהחמיר אפילו כשמערה מתוך כלי ראשון לכלי שני של איסור, והטעם כיון שטעם האיסור הוא משום דניצוק מחברם, וא"כ אין זה שייך לבליעות ולפליטות שנאמר דבכלי שני יש מקום להקל בזה, אלא טעם החומרא הוא דע"י ההבל והניצוק נחשב כחיבור בין לזה ונאסר, וא"כ שייך לדון ע"ז להחמיר הן בכלי ראשון והן בכלי שני, וא"כ עפ"ז אפשר לבאר דכיון שמערה מכלי ראשון של פסח לתוך כלי חמץ, א"כ יוצא שם ממנו בליעת חמץ, וא"כ יש במאכל זה בליעת חמץ, ועתה ע"י הניצוק נתחבר המאכל התחתון שיש שם בליעת חמץ עם העליון ונאסר, אולם גם זה צ"ע דמלבד שדבריו הם חידוש להלכה, מ"מ גם הוא כתב רק באופן שמערה לתוך כלי שני שיש שם איסור בעין ממש, ולא לתוך כלי איסור לחוד, וכבר כתבנו דהא"ר תמה מזה על המנח"י שמדמה הנך ב' דינים להדדי, ועכ"פ רואים מכאן שזה הנידון כאן, ודו"ק היטב בזה.

ועיין בקונטרס הגרי"ח זונפלד דכתב וז"ל, ויש נוהגין לבשל ולהטמין גם לסעודת שחרית תבשילין של פסח

צריכים לזה, וא"כ גם הש"ך מודה להאי דינא דניצוק], וסיים הפמ"ג דדיעבד אין איסור אם היה מערה מכלי פסח לחמץ, עכ"ד, וזה מה שהעתיק במשנ"ב כאן בשעה"צ להלכה.

והמבואר מדברי הפוסקים דחששו להך דינא דניצוק חיבור אפילו בחם לתוך צונן, וכל זה צ"ע רב דמנ"ל לחומרא זו, ובט"ז מבואר דאין לחוש אפילו באופן שמערה לכלי חם וכש"נ לעיל דאין במנהג הנשים טעם וריח, ואפילו לדעת החק יעקב והשו"ע הרב דחששו לחומרא זו, מ"מ י"ל דחששו לזה רק כשהכלי הוא חם, אבל מנ"ל לחוש לחומרא זו כשהכלי הוא צונן, ודברי האחרונים הנ"ל לא זכיתי להבין, וה' יאיר עיננו בתורתנו הקדושה.

ואולי היה מקום לומר דס"ל דעכ"פ יוצא בליעה מקליפת הכלי, כדין חם לתוך צונן דדתתאה גבר, וא"כ גם ע"ז יש לדון משום ניצוק, אולם ז"א דהרי מיד מתקורר הכל, דקיי"ל דתתאה גבר ומצנן הכל, ואולי משום דפסח מחמירים גם בכלי שני, וא"כ יש לומר דאע"פ שמתקורר מ"מ דינו ככלי שני, וא"כ אכתי יש לחוש לזה לניצוק, והמעין יראה שזה דוחק גדול להעמיס בדבריהם דין זה, וגם נראה דאין לחוש

יב] האם מותר לערות מכלי פסח לתוך כלי חמץ, וכגון לשפוך מכלי פסח מים רותחין לתוך הכיור והביוב שמסתמא דינו ככלי חמץ.

תשובה: לכתחילה אין לערות מכלי פסח לכלי חמץ, ולכן אין לשפוך רותחין בתוך הכיור, [אם לא שהגעילו קודם החג בחומרי ניקוי שהכל יהיה נפסל מאכילה, או שיש שם כיור מיוחדת לפסח], ובדיעבד הכל מותר (יב).

מקורות והערות

ולכאורה כל החשש הוא רק אם מערה לתוך כלי חמץ ב"י, אבל לכלי חמץ שאב"י אין בזה חשש איסור, ע"פ הכלל שלא מחמירים בנטל"פ קודם הפסח, וכן כתבו כמה פוסקי זמננו ופשוט, אולם בפסח עצמו יש מקום להחמיר בזה, וכגון שלא לשפוך דבר רותח לתוך הכיור, שי"ל דדין הכיור והביוב יש לו דין של כלי חמץ, אולם כ"ז הוא רק לכתחילה אבל בדיעבד מבואר בפמ"ג דאין לחוש לחומרא זו, אפילו במערה מכלי פסח לכלי חמץ.

(יב) עיין מה שהארכנו בזה באות הקודם, ובפסח גופיה יש לחוש אפילו אם הכלי אב"י, ובכל גווני מותר בדיעבד כמש"כ הפרי מגדים,

בתוך כלי פסח, ואח"כ בשבת שופכין לתוך כלי חמץ, אמנם בזה צריך ליזהר מאוד לשפוך בנחת, שלא יתזו מן הרוטב שכבר בא לתוך הכלי חמץ, ויחזור לתוך הכלי פסח, ובמאכלים אחדים יש לחוש גם לנגיעה כידוע, ואם לא נזהר והתזו או נגע, צריך שאלת חכם על הכלי של פסח אם להתיר אותו בפסח עכ"ד.

והמעייין יראה שלא חשש כלל לחשש של ניצוק שמחבר בין התבשיל, ולכן התיר לשפוך בנחת, וכל החומרא הוא רק שמא יתזו מהכלי חמץ לכלי פסח, וכנראה כוונתו דכיון דהכלי פסח דינו ככ"ר, וכששופך על הכלי חמץ נאסר המאכל כ"ק מהכלי, ואח"כ כשחוזר לתוך הכלי פסח, י"ל דחוזר ואוסר עוד, כיון דהכלי פסח הוא כ"ר ממש.

יג] האם מותר להגעיל שינים תותבות בשבת.

תשובה: לכתחילה יגעלנו בערב שבת, ולא יאכל חמץ רותח במשך השבת, ואם שכח ולא הגעיל אותו לפני שבת, מותר להגעילו בשבת ע"י שיערה עליהם מהמים הטמונים לשבת, וי"א שיגעילו ע"י הערמה, דהיינו שיעשה לעצמו כוס תה, ועי"ז יערה עליהם מהמים הרותחים מכ"ר (יג).

מקורות והערות

לצורך אוכל נפש כי אם להכשיר הכלי, וזה הרי אפשר לעשותו מערב יו"ט, אבל אם לא היה אפשר להכשיר הכלי מערב יו"ט כגון שנטרפה היום, רבים מהאחרונים מקילים מצד הדין, אך אין להורות כן לאחרים, [וכש"נ שם בסעיף א' דמכשירי אוכל נפש אע"פ דמדינא מותר, מ"מ אין להורות כן לאחרים], אכן אם היה לו מים רותחין שהרתיחן לצורך אוכל נפש, מותר להורות לאחרים להגעיל בהם, עכ"ד.

ועיין באחרונים שביארו דלענין הגעלה אין איסור משום מתקן מנא, ויש ב' סברות, א, סברת הרדב"ז דאין בזה משום תיקון מנא, כיון דאפשר להשתמש בו בצונן, (הובא בשעה"צ סקכ"ו), ב, סברת האו"ז דאין בזה משום תיקון מנא, כיון דיכול לומר

ואין לנו להחמיר יותר מדבריו, ואע"פ שיש לומר דטעם הקולא הוא מפני שדינו כמשהו ולכן מקילים בדיעבד, ולפ"ז אין להקל בפסח דאוסר במשהו, מ"מ פשטות הדברים נראה דהא דמקילים בדיעבד, הוא לאו משום ביטול, אלא משום שזה רק חומרא בעלמא, ובפרט לפי מה שנתבאר באות הקודם, דכל החומרא של ניצוק הוא חידוש גדול, דלא מצאנו להחמיר בהלכות תערובות שמחמירים בזה היכי שזה חם לתוך צונן, וכש"נ.

יג) עיין בסימן ק"ט סעיף ה' ברמ"א דאסור להגעיל כלים ביו"ט, ועיין שם במשנ"ב (סקכ"ו) שכתב דאפילו אם הוא רוצה להשתמש בכלי לצורך יו"ט ג"כ אסור, והטעם דבישול מי הגעלה אין זה נחשב

לשתות, ובזה יהיה הגעלה בהערמה, דבכה"ג מותר אפילו באופן שהיה אפשר להגעילן בערב שבת, עיי"ש.

אולם כ"ז צ"ע דבפשטות נראה דדעת הפוסקים דבהגעלה אין בזה משום תיקון מנא כלל, ועפ"ז נמצא דמותר אפילו לכתחילה להגעילן בשבת, וכן נראה מכל דברי המנח"י דמתיר אפילו בכה"ג, אלא שבסו"ד נראה קצת דלא פשיטא ליה כ"כ להתיר, ולכן כתב שיגעילן לכתחילה בערב שבת, ובשבת בבוקר ידיחן רק היטב עיי"ש, אולם נראה שכל שלא הגעילן כלל בערב שבת, מותר אפילו לכתחילה להגעילן בשבת, ואין צריך כלל לעשות ע"י הערמה, דהנה מקור דברי המשנ"ב הוא מדברי החיי אדם (סימן צ"ד ס"ב) בשם הרדב"ז (ח"ג סימן ת"ב), והמע"י ברדב"ז ששם הוא מקור הדין יראה להדיא דמתיר בכל גווני, אפילו באופן דהיה אפשר להגעילן בערב יו"ט, והטעם כנ"ל דבהגעלה אין בזה משום תיקון מנא כלל.

ועוד יש להוסיף ע"ז דעיין שם במשנ"ב (סקכ"ז) שכתב שכל שהגעלה היא משום חומרא י"ל דאין בזה משום תיקון מנא כלל, והמע"י בפוסקים יראה דכל הדין שצריך להגעיל השיניים התותבות הוא רק

דלהדיח הוא עושה, וא"כ כל האיסור הוא רק מצד בישול המים, ולכן אם יש לו מים רותחים מערב יו"ט שוב אין בזה איסור להגעילן ביו"ט, ועפ"ז נמצא דמותר להגעיל שניים תותבות בשבת, באופן שיש לו מים רותחים מאתמול, [ובשבת בודאי הדין כן, דהרי בשבת אסור לבשל בכל גוונין], וכן האריך בזה לבאר בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סימן ל"ז), עיי"ש.

אולם מלשון המשנ"ב נראה קצת דמתיר רק באופן שא"א לעשותו מערב יו"ט, ועפ"ז כתבו הפוסקים דלכתחילה יגעילן בערב שבת, אולם צ"ע הטעם בזה דכיון דאין בזה משום תיקון מנא, א"כ שיהא מותר להגעילו בשבת אפילו לכתחילה, ועיין בשש"כ (פ"ב הערה פ"ו) שמביא בשם הגרשז"א ז"ל לתרץ דכיון דאין רגילים להדיחם בצורה של הגעלה, א"כ י"ל דכמו לענין טבילת אשה שלא בזמנה מחמירים כשהיה אפשר מאתמול, א"כ גם בזה מחמירים עיי"ש.

ועיין בהליכות אבן ישראל שכתב ג"כ דלכתחילה צריך להגעילן דוקא מערב שבת, אבל בשכח יגעילן ע"י הערמה, דהיינו שישים השינים התובות בכוס, ויערה עליהם מים חמים [המוטמנים לשבת], כדי לעשות לעצמו כוס תה

יד] האם מותר לצחצה השניים במברשת בשבת.

תשובה: מותר באופן שאין זה פסיק רישא שיוציא דם, אולם רק במברשת יבשה מותר, אבל אין להרטיב מקודם המברשת, דיש לומר דיש בזה איסור סחיטה, ולכו"ע אסור לצחצה עם משחה משום איסור ממרח (יד).

דינים השייכים לסעודת שבת

טו] היאך מקיימים סעודה שלישית בשבת זו.

תשובה: מצאנו בפוסקים ג' עצות, א, דעת הרמ"א דיקיים סעודה זו כמיני פירות או בשר ודגים, ב, דעת המגן

מקורות והערות

המברשת במים, רק לוקח מים לפיו ופולט העיקר, ונשאר הפה רק מלוחלח ממים, ולקח מברשת יבשה, וע"י שיש שם טופח להטפיה יכול לעשות פעולתו בזה הריני מסכים להתיר, עיי"ש, ונראה דיש להקל באופן שאין המברשת כ"כ צפוף, די"ל דאינו דומה לשער כלל שיש שם איסור סחיטה, כיון דמחזי כמוציא מים מדבר הבלוע, משא"כ כאן דיש לצדד להקל בזה, [שו"מ שכ"כ בקונטרס להגרמ"ז שליט"א, דכתב דלא ידעתי מקום

מחומרא בעלמא, דהרי אין אנו מגעילין אותן בין בשר לחלב, וע"כ שזה רק משום חומרא, וזהו עוד צד לומר דאין בזה משום תיקון מנא כלל, ובמק"א הארכנו בזה לענין הסתימות והכתרים בשינים היאך אפשר להגעילן ואכ"מ.

(יד) עיין בשבט הלוי (ח"ה סימן מ"ה) שהאריך דיש בזה סחיטה מדרבנן, כמו שיש סחיטה בשערות, ועיי"ש שסיים דאם אינו טובל

אברהם דנכון גם לחלק הסעודה שחרית של פת לשנים, דהא י"א דיוצאים בזה ידי סעודה שלישית, ג, דעת השל"ה בשם הזוהר [הובא במגן אברהם] דרשב"י היה עוסק בתורה במקום סעודה שלישית, ולהלכה נכון לעשות כדברי כולם (טו).

מקורות והערות

השל"ה בשם הזוהר, וכתב דרק רשב"י היה יכול לנהוג כן, דהיה יודע הלימוד שעושה תיקון במקום הסעודה, אבל אנן צריך סעודה דוקא, ומ"מ יעשה גם כדברי הזוהר עיי"ש, דמכל זה מבואר דלכתחילה צריך לעשות ככל העצות שכתבו הפוסקים, ויש להעיר דעיי"ן בשו"ע הרב שלא העתיק דינא דהמגן אברהם לחלק הסעודה שחרית לשניים, ולכן יש מקילים בזה, ואין מחלקים הסעודה הראשונה לשתיים, וכל אחד יעשה כמנהג אבותיו ורבותיו.

ולדעת המגן אברהם והמשנ"ב שסוברים דצריך להפסיק הסעודה לשתיים, עיי"ן בפוסקים שכתבו דלכתחילה יפסיק כחצי שעה, ובדיעבד די אפילו בפחות מזה, עיי"ן בדברי יעקב למוח"ז בשם החזו"א דנקט לעיקר דשיעורו הוא חצי שעה, ובספר מבית לוי כתב להתיר אפילו בשהיה של עשר דקות, אולם העיקר

לחשש זה, וסיים דהכל לפי הענין], ויש בזה עוד להאריך אם הדין סחיטה בשער הוא משום תולדה דמלבן או תולדה דמפרק, ואכ"מ.

(טו) עיי"ן בשו"ע סימן תמ"ד סעיף א' בהג"ה דיקיים סעודה ג' במיני פירות או בשר ודגים כדלעיל סימן רצ"א סעיף ה' בהג"ה עכ"ד, ועיי"ן במגן אברהם (סק"א) שכתב דגם בשחרית יחלוק הסעודה לשתיים, ועיי"ן שם (סק"ב) דהביא דברי השל"ה בשם הזוהר דרשב"י היה עוסק בתורה במקום סעודה שלישית, ועיי"ן בדרך החיים שכתב כדעת הרמ"א, וכתב דאם אין לו יעסוק בתורה במקום סעודה שלישית, ולהלכה עיי"ן במשנ"ב (סק"ח) דהביא דברי המגן אברהם להלכה שטוב שיחלוק סעודה שחרית לשניים, [וכן נהג רבינו זיע"א הובא בהגדת אמרי בנימין], ועיי"ן בכף החיים (סקי"ח) שהביא דברי

מוז] לדעת הרמ"א באיזה מאכלים עדיף לקיים סעודה שלישית

תשובה: לכתחילה עדיף שיעשה מאכל מחמשת מיני דגן, והיינו שיעשה קניידל"ך מקמח מצה, וכשאי אפשר יעשה בבשר או דגים, וכשאי אפשר יקיים במיני פירות (טז).

מקורות והערות

הסעודה לשניים אפילו לפני חצות, ומאידך כאן השמיטו, ויש לומר דטעמו דרק שם צריך לחשוש לשיטה זו, כיון דישאר בלי סעודה שלישית כלל, משא"כ כאן שמקיים סעודה שלישית במיני בשר או דגים, ולכן אין צריך לחשוש לשיטה זו, כיון דרוב הפוסקים ס"ל דאין יוצא סעודה שלישית קודם חצות, אולם על דברי המשנ"ב יש לתמוה דכאן העתיקו להלכה דיחלוק הסעודה לשתיים, ומאידך שם בסימן רצ"א (שעה"צ סק"ז) חולק על המגן אברהם, וסובר דאין מקום לחלק הסעודה לשתיים בשחרית, ועיין בהגהות אבן ישראל שהעיר בזה וצ"ע.

(טז) עיין בשו"ע סימן תמ"ד סעיף א' בהג"ה דיקיים סעודה ג' במיני פירות או בשר ודגים כדלעיל, סימן רצ"א סעיף ה' בהג"ה עכ"ד,

שיקום ויטייל בחוץ כדי שיהא שינוי מקום, (עיין במשנ"ב סימן רצ"א סקי"ד).

והנה עיין בסימן רצ"א במגן אברהם (בהקדמה) שהביא בשם הספר חסידים, דמי שיש לו מזון ב' סעודות, ואם יחלקם לג' סעודות לא יהיה לו לכל סעודה לשבעה, מוטב שיאכל ב' סעודות לשבעה, וכתב ע"ז המגן אברהם דמ"מ אם נמשכה סעודת הבקר עד אחר חצות יחלקה לב' סעודות, דהא מכל מקום ישבע כשאוכל שנית, אבל לכתחלה אין להמתין עד אחר חצות משום זה דמבטל עונג שבת, ועיי"ש שסיים בסו"ד דלפי מ"ש בסי' תמ"ד א"כ אפי' קודם חצות יחלקה לשנים, דהא י"א דיוצא בזה עיי"ש.

ויש להעיר דעיין בשו"ע הרב שם שהעתיק דינא דהמגן אברהם דמי שאין לו מזון ב' סעודה שיחלק

יז] אימתי זמן אכילת סעודה שלישית.

תשובה: אם אוכל קניידל"ך מחמשת מיני דגן, צריך לאכול קודם שעה עשירית, אבל אם אוכל רק בשר או

מקורות והערות

דגים ללפת בו את הפת, חישיינן דלמא אתי למיטעי לאכול בו מצה, ולהלכה דעת השו"ע הרב (סעיף ג' ד') והמשנ"ב (סק"ח) דלכתחילה עדיף יותר לעשותו בבשר או דגים, ורק אם אין לו יקיימנה במיני פירות עיי"ש, [ועיין בכף החיים סקט"ז שכתב דיש עדיפות למיני פירות ממין שבעה כדי שיוכל לברך מעין שלש, וכנראה דעפ"ז מיושב שפיר דברי הרמ"א שכתב קודם מיני פירות ורק אח"כ בשר או דגים].

ועיין באחרונים שנתקשו דשם בסי' רצ"א מבואר בשו"ע, די"א דצריך לעשותו דוקא בפת, וי"א דיכול לעשות בכל מיני מאכל העשוי מחמשת מיני דגן, וי"א דיכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם הבשר אבל לא בפירות, וי"א דאפילו בפירות יכול לעשותו, ודעת השו"ע דהעיקר הוא כסברא הראשונה, וכתב הרמ"א דבמקום שלא אפשר יעשה כשאר השיטות, וע"כ מבואר דבשר או דגים עדיף מפירות, וא"כ למה כתב הרמ"א כאן קודם פירות וצ"ע.

והנה לכתחילה פשוט שעדיף שיעשה במיני דגן, דהא י"א דרק בזה יוצא ידי חובת סעודה שלישית וכש"נ, וכן כתב במשנ"ב (סימן רצ"א סקכ"ה ובסימן תמ"ד סק"ח), וכהיום אותן המחמירים שלא לאכול שרויה בפסח, יש מחמירים שלא לאכול גם בערב פסח, אע"פ שאין זה מעיקר הדין, דהרי כל החומרות מתחיל רק בליל פסח כידוע, מ"מ מחמירים בזה כיון דצריך

ועיין במגן אברהם (סק"ב) דמבואר בדבריו דאה"נ דבשר ודגים עדיף מפירות, ולישנא דרמ"א הוא לאו דוקא עיי"ש, אולם עיין בחק יע"ב (סק"ב) שכתב דהרמ"א בדוקא נקט, דפירות יותר עדיף מדגים או בשר, והטעם או משום דכיון שצריך שיאכל המצה לתאבון, א"כ עדיף יותר לקיים סעודה שלישית בפירות שאינו משיבוע כולי האי, או שכיון שהדרך בבשר או

דגים וכד', יכול לאכול אפילו לאחר שעה עשירית, ומ"מ לא ימלא כריסו מזה, כדי שיאכל מצה לתאבון (יז).

[יח] האם מותר לאכול קטניות בערב פסח אחר זמן איסורו.

תשובה: דעת הפוסקים להחמיר בזה, ובשבט הלוי כתב דהמיקל בזה הוא בכלל הפורץ גדר (יח).

מקורות והערות

שמאחרין לאכול רק קרוב לחצות הלילה, אולי יש להקל קצת בענין זה, ועיין בספר דברי יעקב (סימן מ"ח אות כ"ה), ואכ"מ.

שיהיה ע"ז כלים מיוחדים, ועיין עוד באות הבא דדעת המשנ"ב דאין לאכול מחמשת מיני דגן לאחר שעה עשירית עיי"ש.

(יח) עיין בחק יעקב (סימן תע"א סק"ב) דדעתו להחמיר בזה, ומיהו מדברי הפמ"ג (סימן תמ"ד א"א סק"ב) נראה שמיקל בזה, ועיין בשבט הלוי (ח"ג סימן ל"א) שדוחה הראיה מהפמ"ג הנ"ל, וכתב דמסתימת הפוסקים דכתבו דמותר לאכול בערב פסח רק בשר ודגים, משמע להדיא דס"ל להחמיר בקטניות, ולכן אין להרהר בזה, והמיקל בזה הוא בכלל הפורץ גדר, וכן מבואר גם בקונטרס הגרי"ח זונפלד זצ"ל עיי"ש.

(יז) עיין כ"ז במשנ"ב סק"ח, וגם במשנ"ב סימן תע"א סק"ג, ויש להעיר דבשו"ע הרב פסק כדעת החק יעקב דמתיר לאכול הקניידל"ך אפילו לאחר שעה עשירית, דלדבריו האיסור לאכול משעה עשירית הוא רק פת ולא תבשיל, ועיין בשעה"צ (סק"ד) שחולק על החק יעקב הנ"ל, ודעתו לאסור כל מה שעשוי מחמשת מיני דגן, ומה שכתב המשנ"ב דגם דכשאוכל בשר או דגים לא ימלא כריסו מהם, יש להעיר בזה דכהיום

יט] האם מותר להשתמש בפסח בכלים שבשלו שם קטניות.
תשובה: מדינא אין בזה איסור כשהכלי אינו בן יומו, אולם
המנהג לייחד כלים מיוחדים לבישול קטניות כגון
לקטנים, וכן שלא להשתמש בכלים שבשלו שם קטניות (יט).

דינים השייכים לליל פסח שחל להיות במוצאי שבת

כ] בתפילת ערבית צריך לומר ותודיענו, מה הדין במי
ששכח לאמרו, והמשיך לומר ותתן לנו עד סוף
הברכה, האם חוזר לומר ותודיענו.

תשובה: המטה אפרים פסק שאם המשיך לומר ותתן לנו ה'
שוב אינו חוזר לתודיענו, ועיין בהערה מש"כ בזה
דלכאורה עדיף שיאמרנה במקום שנוכר (כ).

מקורות והערות

(יט) עיין בשו"ע סימן תנ"ג סעיף א', דאם נפל לתבשיל אינו אוסר המאכל, וא"כ מכ"ש שאין הכלי נאסר, אולם משמעות הדברים דרק בדיעבד מותר, אבל לכתחילה יש להחמיר בזה, ועיין בכף החיים (ס"ק כ"ז) שהביא בשם כמה פוסקים דדעתם להתיר אפילו לכתחילה אם הכלי אינו בן יומו, אולם כבר העידו כמה מהפוסקים דהמנהג לייחד כלים מיוחדים לקטניות, אולם בדיעבד מותר אפילו אם בישל בכלי שהוא בן יומו, וכש"כ הרמ"א דכל שיש רוב בתבשיל מותר.
(כ) עיין בשו"ע סימן רצ"ד סעיף ו' לענין אמירת אתה חוננתנו,

משום דבני א"י לא הוו מתקני ליה כיון דאין עושין רק יום אחד יום טוב ברוב הימים לא יבא יום טוב במוצאי שבת וכו' עיין שם, ומבואר דס"ל שנוסח זה בעיקרו תוקן רק לבני בבל, ובודאי שאינה תקנה קדמונית כשאר נוסח התפלה שהותקן ע"י אנשי כנסת הגדולה, ולכן י"ל דנשתנה הדין בזה, דאם כבר התחיל לומר ותתן לנו אין מחזירין אותו, משא"כ בשאר נוסחאות הזכרה שיסדו אנשי כנסה"ג, וכן על הנסים שתקנו ב"ד של חשמונאים, וכ"כ בשו"ת דברי יציב (או"ח סימן רי"ג) עיי"ש.

אולם דבריו צ"ע דעיין שם במטה אפריים (סק"ו) דכתב בשם הפמ"ג דאם לא אמרו ותודיענו ואכל אח"כ בלא הבדלה, צריך לחזור ולהתפלל תפילת ערבית של יו"ט, וכמו שמבואר בשו"ע שם לענין אמירת אתה חוננתנו, דמשמע דאמירת אתה חוננתנו ואמירת ותודיענו דינם שוה, דאם נאמר דיש חילוק ביניהם, מנ"ל דאם שכח ואכל שיהא צריך לחזור ולהתפלל, ועיין עוד בביאה"ל סימן רצ"ד הנ"ל דג"כ העתיק דברי הפמ"ג להלכה, שו"ר שכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"א סימן ל"ז) להלכה דאם שכח לומר ותודיענו ואכל אח"כ אין צריך לחזור ולהתפלל מטעם הנ"ל, אולם

דמבואר שכל שסיים הברכה ׀דהיינו שאמר השם של הברכה׀ שוב אינו חוזר, ועיין שם בביאה"ל (ד"ה ואם) דנראה בפשטות דה"ה בכל זה לענין יו"ט שחל להיות במוצ"ש, לענין אמירת ותודיענו עיי"ש, אולם כידוע דעת המטה אפרים (תקצ"ט סעיף ז') שאם כבר התחיל לומר ותתן לנו ה' א' וכו' אינו חוזר, ועיין באחרונים שנתקשו על דבריו, דהרי דותודיענו הוא כמו אתה חוננתנו, דדדינו דרק כשסיים כבר הברכה אינו חוזר, ועיין בהליכות שלמה (תפילה פט"ז סעיף ג') שנתקשה בזה וסיים דמ"מ כבר הורה זקן, ולכן להלכה קי"ל כדעת המטה אפרים דאינו חוזר, ועי"ע בשבט הלוי (ח"ט סימן כ"ג) מש"כ לבאר בדבריו, וכתב דאפילו לדברי המטה אפרים, אם אמרו במקום סליק ענינא אין מזניחין אותו, וכוונת המט"א לומר שא"צ להחמיר על עצמו לחזור, עיי"ש.

אולם יש מן האחרונים שהבינו דדברי המטה אפרים הן בדוקא, והטעם דכיון דהנה מקור הנוסח הוא בגמ' ברכות (ל"ג ע"ב), אמר ר"י אנא לא האי ידענא ולא האי ידענא אלא מדרב ושמאל ידענא דתקיננו לן מרגניתא טבא בכבל ותודיענו וכו', ובמהרש"א בח"א שדקדק לומר בכבל, דאפשר

כא] היאך מנהג הנשים לענין אמירת הבדלה ובורא מאורי האש בשנה זו.

תשובה: יש בזה כמה חילוקי מנהגים, ולדעת המשנ"ב נראה דנשים יכולה לברך לעצמן ברכת הבדלה, אבל

מקורות והערות

הברכה, או לאומרה במקום שנזכר, אבל לדלגה לגמרי לא שמענו, ולכאורה הך דינא הוא מכ"ש דשם, דהרי אמירת 'וכתוב לחיים' הוא רק תקנת הגאונים, ואילו אמירת ותודיענו הוא מדינא דגמרא וצ"ע.

והנה להלכה כבר נתבאר כבר פסק הפוסקים דכיון שכבר הורה זקן א"א להחמיר בזה, ובפרט דשב ואל תעשה עדיף, ולכן כל שכבר המשיך ואמר ותתן לנו ה' א' שוב אינו חוזר, ומ"מ עיין בשבט הלוי שכתב דאם אמרו במקום דסליק ענינא אין מזניחים אותו, ועיין עוד בהגדש"פ להגרש"ד ז"ל, דפסק דצריך לחזור דכן נראה מסתימת המשנ"ב וכש"נ, אולם בכת"י כתב שקשה לחלוק על המטה אפרים, ולכן דעתו שיש לאמרו במקום שנזכר במקום דסליק ענינא, ונראה דעדיף שיעשה כן, דנראה דעפ"ז יוצא ידי כל הדיעות, וכש"נ דעת המטה אפרים והשו"ע הרב לענין אמירת 'וכתוב לחיים' עיי"ש.

הרי במטה אפריים ובמשנ"ב הביאו דעת הפמ"ג דצריך לחזור ולהתפלל, דמוכח דחיובם שוים, וא"כ גם בזה צריך להיות הדין דכל זמן שלא סיים הברכה חוזר וצ"ע.

ועיין עוד במטה אפרים (סימן תקפ"ב ס"י) דאם שכח לומר 'וכתוב לחיים' בברכת מודים, ונזכר לאחר שאמר הא-ל ישועתינו, יאמר במקום שנזכר, ולא יתחיל לתחילת וכל החיים, מאחר שאמר הא-ל וזה ג"כ שם עיי"ש, ועיי"ש שכתב דאע"פ דבפמ"ג כתב דכן חוזר מ"מ לדידי צ"ע עיי"ש, ועיין שם עוד באלף המגן (סקכ"ה) מש"כ ליישב דעת הפמ"ג בזה ואכ"מ, ולהלכה עיין במשנ"ב (סימן תקפ"ב סקט"ז) דפסק להלכה כדעת הפמ"ג דחוזר אפילו שיש כמה שמות, ומאידך עיין בשו"ע הרב (סעיף ו') דסובר דאומרה במקום שנזכר עיי"ש, והנה ע"כ לא פליגי אם צריך לאומרה לחזור לותדיענו ולהמשיך כסדר

ברכת בורא מאורי האש לא תאמר, אלא תשמע מבעלה ויכולה לענות אמן, אולם כפי הנראה דהמנהג הוא דנשים מברכות גם ברכת בורא מאורי האש לעצמן (כא).

מקורות והערות

חייבות בברכת בורא מאורי האש, ולפ"ז יכולה לברך בורא מאורי האש, עיין בזה בקצות השולחן (סימן צ"ו סק"ב) ובשבט הלוי (ח"ז סימן ע"ז) ואכ"מ, ואע"פ שבעלמא יש מקום להחמיר כדעת המשנ"ב שלא תברך לעצמן, מ"מ להנוהגים שכל המסובין עושין קידוש לעצמן, אפשר גם לנשים לברך ברכת בורא מאורי האש, וכן הוא דעת השבט הלוי (הובא בקובץ מבית לוי), והגרשז"א (הליכות שלמה פ"ט סעיף כ"ג), והגר"י פ"י (הובא בהגדת אבן ישראל), אולם יש בקהילות החסידים דנהגו שנשים אינן מברכות ברכת הבדלה, ולפ"ז צריכות הנשים לשמוע ברכת הבדלה מהבעל, וכן כתב בספר דברי יעקב למוח"ז שטוב שתשמע הברכה מבעלה, אולם נראה דהמנהג דנשים מברכות לעצמן גם ברכת בורא מאורי האש, וכל אחד יעשה כמנהג אבותיו ורבותיו, ועיין עוד בקונטרס להגרמ"ז מש"כ בזה, וסיים דהנשים שאומרות כל נוסח הבדלה יש להם על מה שיסמוכו.

(כא) עיין בשו"ע סימן רצ"ו סעיף ח' שהביא מחלוקת האם נשים חייבות בברכת הבדלה, ועיין במשנ"ב (סק"ה) שפסק כדעת הב"ח והמגן אברהם דאפילו למ"ד דנשים פטורות מהבדלה, מ"מ יכולות להמשיך על עצמן חיוב ולהבדיל לעצמן, ולפ"ז בנידון דידן מותר לנשים לברך בעצמן ברכת הבדלה, וכ"ז לענין ברכת הבדלה, אבל לענין ברכת בורא מאורי האש, ידוע דהביאה"ל שם (ד"ה לא יבדילו) מסתפק בזה, וסיים שם דיותר נכון דאינה חייבת בברכה זו, ולפ"ד יראה דאי אפשר לנשים לאמרה ברכת בורא מאורי האש, ותשמע ברכה זו מבעלה, ומ"מ י"ל דמותר לה לענות אמן, ואין זה נחשב כהפסק, דכיון דסו"ס המברך חייב בזה וקבעוה בסדר זה, שפיר יכולה אשה לענות אמן על ברכה זו, (כ"כ הגרשז"א ז"ל, עיין בספר הליכות שלמה מועדים פט"ז הערה 34).

אולם כידוע דהרבה פוסקים חולקים על דברי הביאה"ל, וסוברים דנשים

כב] היאך מנהג הנשים לענין אמירת ברכת שהחיינו.

תשובה: נוהגות הנשים לברך ברכת שהחיינו בשעת הדלקת הנרות, ולפ"ז לא תחזור לברך ברכת שהחיינו בשעת הקידוש, אולם נראה דיכולה לענות אמן על ברכת שהחיינו, ואין זה נחשב כהפסק (כב).

כג] האם מותר לשקול הכזיתים בליל יו"ט.

תשובה: דעת הרבה פוסקים להתיר משום דמדידה לצורך מצוה מותר, ולדעתי ראוי למנוע בזה, וישער באומד הדעת (כג).

מקורות והערות

אכילת מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים ושאר מצות הלילה, ואע"פ שלמעשה א"א לברך ב' פעמים שהחיינו, מ"מ שפיר יכולה לצאת בברכת בעלה ולענות אמן, כ"כ בשבט הלוי (ח"ג סימן ס"ט) וכן שמעתי ממוח"ז בעל הפתחי חושן, ולכו"ע י"ל דאינו נחשב כהפסק וכש"נ לעיל לגבי ברכת הנר, וכ"כ בקונטרס הגרמ"ז בשם הגאב"ד הרמ"א פריינד ז"ל, עיי"ש.

(כב) עיין בשו"ע סימן רס"ג סעיף ה', ועיי"ש במשנ"ב (סקכ"ג) דבמקום שנהגות הנשים לברך שהחיינו בשעת הדלקת הנרות אין למחות בידם, ונהרא נהרא ופשטיה המנהג בזה ואכ"מ, אולם אם כבר ברכה שהחיינו בשעת הדלקת הנרות שוב לא תברך שנית בשעת קידוש, וכידוע שיש שעוררו דלפ"ז אין להאשה לענות אמן על ברכת שהחיינו, כיון שזה הפסק בין הקידוש לשתייה, אולם יש שלא חששו בזה כלל, ובפרט בחג הפסח וחג הסוכות, דיתכן דאפשר לברך עוד הפעם שהחיינו על מצוות היום, והיינו

(כג) עיין בשו"ע (סי' תק"ד ס"ד) מותר אדם למדוד תבלין ליתן בקדרה

אוסרים, ולכאורה צ"ל בטעם האוסרים, דס"ל דאין זה מדידה של מצוה, והטעם דיכול ליקח באומד הדעת, באופן שלא יהיה בכלל ספק אם יש כשיעור, וא"כ נמצא דלדיעה זו יהא אסור למדוד השיעורי מצה או המרור, דהרי הוא יכול לקחת ברווח וצ"ע וי"ל.

ועוד צ"ע דעיין בשו"ע הרב שם שכתב וז"ל, יש ליהרהר לכתחילה למדוד הקמח מערב יו"ט, שביו"ט אסור למדוד אפילו לדבר מצוה וכמו שיתבאר בסי' תק"ו עכ"ד, דלכאורה נראה מדבריו, דטעם האוסרים משום דיש איסור מדידה ביו"ט אפילו לצורך מצוה, והוא תמוה דמ"ש משבת דפסק בעצמו (שו"ע הרב סי' ש"ז ס"א) דמותר מדידה לצורך מצוה וצ"ע.

והמעייין בשו"ע (סי' תק"ו) יראה, דשם מבואר דאין מוודין הקמח ביו"ט כדי ללוש, אלא יקח באומד הדעת, ועין במשנ"ב (סק"א) דהטעם דנראה כמודד למכור, וכן העתיק הטעם בשו"ע הרב, ועפ"ז יראה דיש ב' סוגי מדידה, יש מדידה דאיסורו משום שהוא עובדא דחול וזלזול לשבת, [לשון השו"ע הרב (סי' ש"ז)], ויש מדידה דאיסורו הוא משום דנראה כהולך למכור, ועפ"ז יש ליישב דבסי' ש"ו

בשביל שלא יקדיח התבשיל, ועיין במשנ"ב דכתב דאם דרכו ליתן גם בחול בלי מדידה אלא באומד הדעת, אסור לו למדוד ביו"ט, ונמצא לפי זה הבא להכין דייסא לילדים, אם מותר למדוד הכמות שצריך, יהא תלוי אם בחול דרכו להקפיד בזה, משום שחושש שמא יפגום המאכל, בכה"ג מותר גם ביו"ט, אבל אם בחול אין דרכו להקפיד בזה, בכה"ג יש לאסור למדוד גם ביו"ט, והיתר זה נזכר רק ביו"ט, ולענין שבת לא נזכר כלל היתר זה, ולכן בשבת יזהר לכתחילה שלא יקח במדידה מדוייקת, אולם באופן שזה צורך קטן ממש, יש להתיר דדינו כחולה שאין בו סכנה דמותר, (סי' ש"ו ס"ז ובמשנ"ב).

והנה עיין בשו"ע (סי' ש"ו ס"ז) דמבואר דמותר מדידה של מצוה, והטעם דכיון דהאיסור הוא רק משום עובדא דחול, לכן מותר במקום מצוה, ולפ"ז יהא מותר למדוד השיעורי מצה או מרור בליל פסח, וכן העתיקו כמה פוסקי זמננו, (שיעורי קנה בושם).

אולם עיין בשו"ע (סי' תנ"ו ס"ג) דנפסק שם דיש מחמירים שלא ללוש בפסח כשיעור חלה, והביא שם בשו"ע ב' דיעות, אם מותר למדוד הקמח שיהא פחות משיעור חלה, דיש מתירין ויש

כד] מה הדין בשבת להכין הזרוע והביצה, האם מותר לבשלו ולצלוחו בלילה.

תשובה: מותר לבשלו ולצלוחו, אולם יזהר שיאכל הזרוע למחרת, [דהא בלילה אין אוכלין צלי], והביצה עדיף יותר לאכלו בלילה (כד).

מקורות והערות

בקמת, אבל לא במצה ומרור, ולכן התירו למדוד השיעורי מצה או המרור, אולם אכתי צ"ב הסברא בזה.

(כד) עיין בשו"ע (סימן תע"ג ס"ד) מביאין לפני בעה"ב, ושני תבשילין אחת זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, ונהגו בבשר ובביצה, ונהגו שהבשר יהיה צלי על הגחלים והביצה תהיה מבושלת, וכתב ע"ז הרמ"א דגם הביצה יהיה צלויה, וכן המנהג בעירנו ע"כ, ועיין בשעה"צ (סקל"ו) דכתב הטעם בזה דאנו חוששים לשיטת הפוסקים דסברי דגם החגיגה צריך שיהא דוקא צלי.

ועיין עוד בשו"ע (סימן תע"ו) ברמ"א, דמקצת מקומות נהגו לאכול ביצים בליל פסח, וכתב ע"ז ב' טעמים, ובמשנ"ב (סקי"א) כתב בשם הגר"א עוד טעם שהביצה היא זכר לחגיגה, וע"כ צריך לאכלו ממנו, ומה שאין

דאיירי שם לענין מדידת המקוה, או לענין שיעור טפח המביא הטומאה, דכיון דכל האיסור הוא רק משום עובדא דחול וזלוול לשבת, ולכן מותר כשהוא מדידה לצורך מצוה, אבל בשו"ע ס"י תק"ו ובסי' תנ"ו, דאיירי לענין מדידת הקמת, דאיסורו משום דנראה כהולך למכור, ולכן דעתו לאיסור אפילו במקום מצוה, משום חששא דמו"מ, ולפי הנ"ל יש מקום גדול לומר דאיסור מדידה שייך בכל סוגי האוכלים והמשקים, כיון דשייך החשש דנראה כמודד למכור, דמבואר להדיא בשו"ע הרב דאסור אפילו במקום מצוה.

ולפ"ז נמצא דיהא אסור למדוד השיעורי מצה ומרור בליל פסח, דהרי הדרך לשקול אותם כדי למכרם, ואולי ס"ל להפוסקים הנ"ל שהתירו מדידה לצורך מצוה, די"ל דהחשש הוא רק

**[כה] מה הדין במי ששכח להכין המי מלח, לשחוק
החרי"ן, עשיית החרוסת.**

תשובה: לענין המי מלח לכתחילה יעשה בשינוי, לענין
לשחוק החרי"ן דעת המשנ"ב להתיר ע"י שינוי, ויש
מחמירים בזה ולכן יזהר מאוד לעשותו מערב יו"ט, לענין
עשיית החרוסת מותר (כה).

מקורות והערות

בין שנה לשאר שנים, ובפרט לפי
הטעם הנ"ל, טוב שיאכלנו בליל כדי
שלא ישכח, ונמצא שצלאו ביו"ט
לצורך חול.

(כה) לענין אם מותר לעשות מי
מלח, עיין במשנ"ב (סי' תע"ג
סקכ"א) אופן עשיית המי מלח בפסח
שחל להיות בשבת, ומשמעות דבריו
דביו"ט מותר לעשות המי מלח
כדרכו, אולם בקיצור שו"ע (סי' קי"ח)
הביא דברי החיי אדם, דלכתחילה
יזהר לעשות המי מלח מערב יו"ט,
ואם עושהו ביו"ט יעשה בשינוי,
דהיינו שיתן תחילה המים ואח"כ
המלח, ועיין מסגרת השולחן
שמסתימת האחרונים, מבואר דרק
לענין שבת יש ליזהר שלא לעשות
המי מלח, אבל ביו"ט מותר לעשותם
ללא שום שינוי.

אוכלין הזרוע, הוא משום דכיון
דעושין אותו צלי, והרי אין אוכלין
צלי בליל פסח, וכמבואר בשו"ע סעיף
א', ולכן יוצאין באפיקומן, ולפי טעם
זה נראה שצריך להדר לאכול אותה
הביצה שהיא על הקערה, כיון שהיא
זכר לחגיגה עיי"ש.

ולכן אם צולה הבשר והביצה בליל
פסח, צריך ליזהר לאכלו ביו"ט, אולם
הזרוע א"א לאכלו אלא ביום, דהא
אין אוכלין צלי בלילה, אבל הביצה
אדרבה טוב יותר לאכלו בלילה,
וכש"נ לעיל דלפי טעם הגר"א צריך
לאכול מהביצה שהיא על הקערה,
ואע"ג דיתכן דבשנה זו שחל פסח
במוצ"ש אין צריך להקפיד בזה, כיון
שלא היו אז מקריבין קרבן חגיגה,
מ"מ הרי כתב במשנ"ב (סימן תע"ג
סקכ"ב) דמשום לא פלוג אין מחלקין

ימים, לכן אסור לגררו ביו"ט כלל אפילו בשינוי, דכל דבר שדרך לעשותו לימים רבים אסור, [ובמשנ"ב התיר בזה ע"י שינוי, ועיין בשעה"צ הטעם בזה], ולשיטתו צריך לזהר לגרר החריין מערב יו"ט, ובספר מועדים וזמנים (ח"ז סי' קפ"ב) סיים דכהיום שהחרייין הם חריפים מאוד, יתכן דגם לדעת המשנ"ב מותר לעשות אפילו לכתחילה מערב יו"ט, והחושש להמחמירים יכול לכסותו במכסה סגור.

לענין אם מותר לעשות חרוסת, עיין במשנ"ב (סי' תע"ג סקמ"ח) אופן עשיית החרוסת כשחל בשבת, ומשמעות דבריו דביו"ט מותר בכל גווני, ומ"מ כ"ז לענין לישה, דיכול ללושו כדרכו, אולם עדיין יש לחוש בטחינת הפירות והתבלינים, ולכן יגררם ע"י שינוי, דהיינו שיחזיק המגררת בהיפוך, או שיגררם על השולחן, (סי' תק"ד סקי"ט).

לענין אם מותר לפרר החריין על המגררת, עיין במשנ"ב (סי' תע"ג סקל"ו) שהביא דצריך לפררו על הרי"ב אייז"ן, ולהעמידו מגולה, כדי שיפוג חריפתו, והביא דעת הגר"א שלא לפררו קודם ביאתו לבית הכנסת, כדי שלא יפוג טעמו, אלא יפרר אותו אחר ביאתו, ויכסנו עד התחלת הסדר, ואז יוכל לפזר אותו על הקערה, עכ"ד, דמשמעות דבריו משמע דמותר לעשותו ללא שינוי כלל, אולם במשנ"ב (סי' תק"ד סקי"ט) מבואר לענין טחינת החרייין, דצריך שיעשה שינוי קצת בטחינתם, כגון שיטחון ע"ג המפה או על השולחן, או שיחזיק המגררת בהיפוך, [וי"ל דלענין כזית מרור נקט להיתר בכל גווני, כיון דיש לחוש שמא יפוג טעם המרור, ולא יקיים המצוה כתיקונה, וכמו שהביא שם בשם הגר"א].

ודעת השו"ע הרב (סי' תק"א ס"ד) דכיון שהדרך לעשות החריין לכמה